

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет історії та філософії

(повне найменування факультету)

Кафедра культурології

(повна назва кафедри)

Д и п л о м н а р о б о т а

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

на тему: **«Психокulturологія як сучасний напрямок
гуманітаристики»**

«Psychoculturology as a modern direction of humanities»

Виконала: студентка денної форми навчання
напряму підготовки 6.020101 Культурологія
Мороз Анна Олександрівна

Керівник д.філос.н., проф. Богата Л. М. _____

Рецензент к.філос.н., доц. Левченко В. А.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ __ від _____ 2019 р.
Завідувач кафедри

(підпис) Соболевська О.К.
(прізвище, ініціали)

Захищено на засіданні ЕК № __
протокол № __ від _____ 2019 р.
Оцінка _____ / ____ / ____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)
Голова ЕК

(підпис) Соболевська О.К.
(прізвище, ініціали)

Одеса - 2019

Зміст

Вступ	3
Розділ 1. Психологія і культура: варіанти дисциплінарних перетинів	6
1.1. Культурна психологія.....	6
1.2. Крос – культурна психологія.....	13
1.3. Психоаналітична культурологія.....	18
Розділ 2. Психокультурологія в культурологічній перспективі	25
2.1. Відмінність психокультурології від культурної антропології та етнографії.....	25
2.2. Вплив середовища на людину.....	30
Розділ 3. Осмислення сучасної людини психокультурологією	32
3.1. Категорія особистості в психології культури.....	32
3.2. Основні проблеми людини XXI століття.....	36
Висновки	40
Список джерел та літератури	44

ВСТУП

Актуальність теми: Тема "культури" вельми актуальна нині. Культурні процеси сприяють динамічному розвитку сучасного світу. Ми впливаємо на культуру, а культура впливає на нас. Саме вивчення цього взаємозв'язку зацікавлює все більшу кількість дослідників.

Психологія культури вивчає психічні процеси, за допомогою яких люди в ролі активних дійових осіб створюють, поновлюють і змінюють культуру, до якої вони належать. Тенденції XXI століття, що динамічно оновлюються, сприяють новому осмисленню діяльності людини в культурі. У зв'язку з цим і з'являються нетрадиційні розділи культурологічних досліджень – такі як, наприклад, *психокulturологія*.

Якщо звернутися до історії психології, то ця дисципліна традиційно складалася з багатьох дуже різних напрямів дослідження психіки людини. Саме це підкреслювалося багатьма філософами науки, які саме тому не вважали психологію наукою в традиційному сенсі цього слова. Психологія історично поєднувалася з різними дисциплінами, утворюючи такі дисциплінарні лакуни, як, наприклад, психосоматика, психолінгвістика, нейропсихологія та інші. Психологія традиційно перетиналася і з різними напрямками культурологічних досліджень. Саме таким чином виникали *культурна психологія*, *психологія культури*. В останні роки в сучасному психо – культурологічному тезаурусі з'явилося нове слово – *психокulturологія*, яким деякі дослідники означають новий напрямок культурологічних досліджень.

Складно сьогодні судити про те – наскільки психокulturологія виявиться життєздатною дисципліною, але ігнорувати сам факт появи нової області культурологічних досліджень навряд чи доцільно. На дослідження того, чим саме психокulturологія відрізняється від інших психо – культурологічних дисциплін і спрямована ця дипломна робота.

Культурна і крос – культурна психології, психоаналітична культурологія, психологія культури і культурна психологія, а також психокультурологія – усі ці дисципліни неймовірно тісно пов'язані між собою, але кожна має свої цілі і задачі. Наприклад, для крос – культурної психології основне завдання полягає у виявленні унікальних особливостей окремої культури. Для культурної психології – важливим є вивчення впливу культури на психіку людини, а в межах психології культури досліджуються, в першу чергу, психічні особливості культури. Усі ці характерні особливості ми розглянемо в даній роботі.

Основною проблемою у дослідженні психокультурології було те, що кожен науковець мав свою точку зору, щодо виявлення того, з яких саме наук походить відповідна дисципліна. Хтось вважає, що основною наукою виступає антропологія, інші – що саме психологія є «матір'ю» психокультурології. Але ми розглянемо усі існуючі концепції, які допоможуть з'ясувати відмінні риси нового напрямку культурологічних досліджень.

Міра розробленості проблеми: проблеми психокультурології розглядаються такими дослідниками як Луїджі А., Шилков Ю. М., Мандель Б. Р. та іншими.

Мета роботи: зафіксувати психокультурологію як новий напрям гуманітарних досліджень. Завданнями роботи будуть:

1. Здійснити пошук наукових джерел, в яких психокультурологія розглядається в тому чи іншому ракурсі.
2. Розглянути суміжні дисципліни, які поєднані з психокультурологією: культурну психологію, крос – культурну психологію, психоаналітичну культурологію.
3. Виявити основні фактори, які відокремлюють психокультурологію від інших психокультурологічних дисциплін.
4. Проаналізувати усі погляди на об'єктну и предметну області психокультурології.

5. Дослідити основні критерії особистості як фундаментальної категорії психокультурології.
6. Розглянути проблематику сучасної людини.
7. Зафіксувати основні поняття, які використовуються в психокультурології.

Об'єкт дослідження: культурологічні дослідницькі зони, які виникли на перетині культурології та психології.

Предмет дослідження: психокультурологія як особлива культурологічна дисципліна, її основні поняття.

Методологія дослідження: історичний підхід – цілісний підхід до вивчення психокультурології як нового напрямку в культурології.

люди идуть в будуще, не осознав прошлого» [15, с. 90]. Участь в громадському процесі можлива тільки за умови, що людина може зрозуміти і оцінити основні завдання свого часу.

По-третє, проблема повільного внутрішнього розвитку людини. Вона пов'язана з лінню, про яку мова вже йшла вище.

По-четверте, проблема соціально-історичної боротьби, що розгорається. Сучасні дослідники відмічають, що ця причина означена боротьбою за ресурси. На наш погляд, головна причина цього явища закладена від природи і пов'язана з боротьбою за виживання, за збереження свого положення у світі, що створюється. А боротьба за ресурси в даному випадку є вторинною, на наш погляд, і підпорядкована боротьбі за виживання.

І остання проблема – це проблема морального вибору, вибору між добром і злом. Фундаментальним напрямом цієї проблеми є осмислення своєї гріховності й можливість прийняття і покаєння.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можливо сформулювати такі висновки.

1. *Психокulturологія* – це нове дисциплінарне утворювання, яке виникло на перетині інших міждисциплінарних зон, а саме – культурної психології, психоаналітичної психології, крос – культурної психології, психології культури, культурної антропології. Усі означені культурологічні дисципліни мають свій особливий предмет дослідження і саме у порівнянні відповідних предметів можливо встановити основні завдання, які має вирішувати та чи інша гуманітарна дисципліна.

2. Основним завданням *культурної психології* є вивчення людини в повсякденному житті. Вона підкреслює істотний вплив «генетичного методу», включаючи в себе історичний і мікрогенетичний рівні аналізу, спираючись на

життєвий досвід людини; ставить особистісне понад колективним; висуває на перший план значення психічної діяльності людини; містить не тільки гуманітарні науки, а й біологічні. Культурна психологія розвивалася на підґрунті комунікативного простору для поєднання різних психологічних підходів і концепцій. М. Коул вважав предметом культурної психології особливості впливів культури на внутрішній світ і психіку людини. Індивіду властиве бажання прогресувати, за допомогою роботи над покращенням свої функціональних органів. Мало народиться з задатками, наприклад, до якогось таланту, необхідно вчиться розкривати і отримувати хорошу професійну освіту.

2. *Крос-культурна психологія* – це культурологічна дисципліна, яка пов'язана з вивченням подібностей і відмінностей в індивідуальному функціонуванні різних культуральних і етнічних груп, відносин між психологічними та соціокультурними, екологічними та біологічними змінами.

Дж. Беррі виявив дві основні цілі крос – культурної психології й назвав їх: Etic - і emic - підходами. Перша націлена на з'ясування того, наскільки саме психологічний феномен може пояснити процес роботи психіки кожної людини. Ця мета спрямована на знаходження спільного між усіма людьми, незалежно від будь-яких факторів. А друга ціль, навпаки, вивчає те, як культура впливає на суспільство, основне завдання – пошук відмінностей людей, які належать до різних культур.

Крос – культурну психологію можна вважати дуже перспективною дисципліною в сучасному світі. Оскільки вона допомагає відшукати ті самі універсальні культури, які так необхідні для кращого розуміння інших культур.

3. Психоаналітична культурологія формувалася під впливом культурологічних ідей засновника психоаналітичної традиції З. Фрейда. Для Фрейда культура постає середовищем, яке формує психіку людини. Висновок його психоаналітичного методу постає те, що в результаті процесу соціалізації, в якому формується система «табу», людина почала стримувати своє

сексуальне бажання, як наслідок - в індивіда з'являлись всілякі неврози. Фройд детально досліджував сферу несвідомого.

4. Ключовими категоріями психокультурології слід вважати категорію особистості та несвідомого. Саме особистість та несвідоме відіграють особливу роль у творчому процесі, який спрямований на формування певних культурних змін. Культурні зміни неможливі без творчості людини, яка прагне досягнути та зрозуміти світ, в якому вона існує.

Ідея *несвідомого* перетворилася в одну з найважливіших психологічних категорій, які допомагають зрозуміти саму культуру. Однак сам філософ ставив під сумнів цінність культури, звинувачуючи її в забороні на інцест і кровожадібність, та примуси людини до праці. Аргументуючи тим, що саме ці фактори являються основою причиною психічних розладів і відтворює у людей вороже ставлення до культури. Але потім Фройда стверджує, що завдяки переосмисленню життєвого досвіду людства, набуваючи моральних цінностей, пройшовши етап соціалізації індивід стає не супротив культури, а стає її носієм.

Основний підсумок Фройда в системі оцінювання культури полягає в тому, що кожна людина прагне до насолоди або відгороджує себе від страждань. Людина є природною істотою, і якби вона повернулася до вільного прояву своєї чутливості, то стала б щасливішою. Така установка є певною мірою суперечливою: з одного боку культура дала людині всі засоби захисту від загрозливих страждань, а з іншого боку стала перешкодою для здобуття щастя.

5. Проведене дослідження дає підставу для ствердження, що психокультурологія є новим напрямом культурологічних досліджень. Складно прогнозувати те, чи будуть й далі поширюватися психокультурологічні студії. Є група дослідників, які розповсюджують відповідні ідеї, розвивають їх. Можливо, наприклад, навести ім'я сучасного італійського культуролога Луіджі Аноллі, який намагається прояснити та зафіксувати різні дослідницькі зони, які виникають на перетині таких гуманітарних дисциплін, як психологія та

культурологія. Він вважає, що *психокulturологія* є дуже близькою до *психології культури*.

6. Тепер варто особливо окреслити різницю між поняттями "культурна психологія" і "психологія культури".

Вплив культури на психіку людини вивчає *культурна психологія*, а психічні особливості культури – *психологія культури*. Взаємодія психологічних процесів людини й культури є одним з найцікавіших напрямів культурологічних знань. Прибічники цього напрямку стверджують, що психологія культури тісно переплітається з етнічною та історичною психологією. Завдяки еволюційно-історичному виміру буття людини розкривається культуротворча роль його психіки

7. Б. Р. Мандель розглядав *психокulturологію* як з'єднання двох наук – психології й культурології. Основним завданням психокulturології, з точки зору цього дослідника, є пояснення виникнення творів мистецтва, яких не було в колишньому досвіді індивіда. Б. Р. Мандель вважає головним вектором психокulturологічної уваги – вивчення *психології творчості й людини як творця культури*.

Культура є для людини тією базою, яка формує думки, поведінку, когнітивні здібності. Тому вивчення когнітивних структур особистості є невід'ємною частиною у дослідженні даної теми. Наприклад, такі як мислення, а саме – творче мислення генерує утворення нових ідей, образів і форм. Часто нова ідея виникає в перероблюванні раніше отриманою інформацією. Також, особливою структурною частиною особи є його *емоції*. Емоції впливають на ухвалення рішень, здійснення вчинків і чинять серйозну дію на життя людини. Найважливіше місце в житті людини займають *вольові структури*, завдяки яким людина здатна усвідомлено управляти власною поведінкою і своїми психічними станами. З усього відміченого можна зробити висновки, що повноцінна особистість може стати рушійною силою для розвитку самої культури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Анолли Л. Психология культуры / Пер. с итал. – Х.: Гуманитарный Центр / Ю. С. Вовк, 2016. 480 с.
2. Виноградов П. Н. Визуальная культура личности: генезис, структура и функции. *Рос. гос. пед. ун-та им. А. И. Герцена*. 2010. № 136 С. 26 – 38.
3. Гусельцева М.С. Культурная психология: методология, история, перспективы. – М.: «Прометей», 2007. 292 с.
4. Драгунская. Л.С. Некоторые предварительные замечания по проблеме психоаналитической культурологии / Л.С. Драгунская. С. 132 – 145.
5. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества: Учебное пособие для вузов. – М.: Академический Проект, 2003. 304 с.
6. Лейбин В. М. Л42 Психоанализ: Учебное пособие. 2-е изд. — СПб.: Питер, 2008. 592 с.
7. Майкл К. Александр Романович Лурия и культурная психология. *Из истории науки* / Коул Майкл.. С. 88 – 98
8. Мандель Б. Р. В поисках новой науки: психокультурология. *Культурно-историческая психология*. 2010. № 1. С. 40–49.
9. Матухин. Д. Л. Функциональное значение культуротворческой среды в образовательно – воспитательном процессе / Д. Л. Матухин. С. 111 – 116.
10. Почебут Л. Г. Межкультурная коммуникативная компетентность: толерантность или ассертивность. *Вестник Удмуртского университета. Серия «Философия. Психология. Педагогика»*. 2017. С. 189 – 195.
11. Почебут Л. Отрывок 4. Фрагмент доклада д.пс.н., проф. Л.Г. Почебут Толерантность и ассертивность в межэтнических отношениях [Электронный

ресурс] / Людмила Почебут – Режим доступа до ресурсу:
https://psy.su/mod_files/additions_1/file_file_additions_1_6246.pdf.

12. Санжаева Р. Д. Этнопсихокультура личности [Электронный ресурс] / Режим доступа к ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/etnopsihokultura-lichnosti>

13. Сурова Е. Э. Культурная антропология. *Введение в культурологию: Курс лекций*. / Под ред. Ю.Н. Солонина, Е.Г. Соколова Санкт-Петербург, 2003. С. 131-141.

14. Тиравский В. КТО ОН — человек XXI века? [Электронный ресурс] / Владимир Тиравский – Режим доступа до ресурсу:
<https://day.kyiv.ua/ru/article/obshchestvo/kto-chelovek-xxi-veka>.

15. Филатов. В. И. Человек XXI столетия – КТО ОН? / В. И. Филатов. *Вестн. Ом. ун-та.*. 2015. №3. С. 89 – 94.

16. Фрейд З. Психология бессознательного: Сб. Произведений / Сост., науч. ред., авт. вступ. ст. М. Г. Ярошевский. – М.: Просвещение, 1989. 448 с.

17. Фрейд З. Хроника-хрестоматия: Учеб. пособие / Сост. Луков Вал. А., Луков Вл. А. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 1999. 416 с.

18. Шилков Ю. М. К психологии культуры [Электронный ресурс] / Режим доступа к ресурсу: <http://anthropology.ru/ru/text/shilkov-yum/k-psihologii-kultury>

19. Шульц Д., Шульц С. Э. История современной психологии / Пер. С англ. А. В. Говорунов, В. И. Кузин, Л. Л. Царук / Под ред. А. Д. Наследова. – Спб.: «Евразия», 2002. 532 с.

20. Юрлова С. В. Проблема личностного начала в культуре / С. В. Юрлова. *Гуманитарное знание. Серия "Преемственность": Сборник научных трудов. Ежегодник. Выпуск 2. Книга 2.* Омск: ОмГПУ, 1998. С. 36-40.